ФІЛОСОФІЯ

УДК 141.319.8:003:159.955.4
DOI https://doi.org/https://doi.org/10.31392/cult.alm.2026.1.16

Білокопитова Ніна Іванівна,
кандидат філософських наук, докторант
кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи
Запорізького національного університету
orcid.org/0000-0002-7260-0705
ResearcherID: KHY-9265-2024
nina_turk@ukr.net

МЕТАМОДЕРНИЙ ПОВОРОТ У СУФІЙСЬКІЙ СЕМІОТИЦІ: МЕТОДОЛОГІЯ АНАЛІЗУ СМИСЛОВИХ РЕКУРСІЙ

Дослідження пропонує нову теоретико-методологічну рамку для інтерпретації символічних і метафоричних структур суфійської літератури, орієнтовану на метамодерний тип мислення. Метою дослідження є розробка інструментарію, здатного охопити нелінійність текстових зв'язків, фрактальність повторюваних образів і рекурсивну природу смислотворення в суфійських текстах: від поетики Румі й Аттара до акбарійської метафізики. Об'єктом дослідження є суфійська символічна система як багаторівнева семіотична структура. Предметом є механізми формування та циркуляції смислів у суфійській літературі, зокрема символічні трансформації й цикли між зовнішнім (*ẓāhir*) і внутрішнім (*bāṭin*) вимірами тексту.

Методологія, яку пропонує стаття, поєднує принципи метамодерної герменевтики (осциляцію між раціональним і містичним режимами інтерпретації, «подвійну щирість», відкритість до множинності смислів) із нелінійними моделями читання. Аналітична модель включає три ключові вектори: нелінійність взаємозв'язків між текстовими фрагментами; повторювання мотивів (Симурґ, світло, вино, тощо); рекурсивність смислових повернень, через які текст породжує власну інтерпретативну динаміку. Запропонована рамка показує, що суфійська семіотика функціонує не як набір сталих символів, а як самопороджувана семіотична екосистема, у якій кожен образ існує водночас на кількох рівнях і постійно повертається до метафізичного центру *Tawḥīd* до єдиного Абсолюта.

Результати дослідження демонструють, що застосування метамодерної теоретичної парадигми дає змогу побачити суфійський текст як динамічну, відкриту, багатовимірну систему, де символи виконують функцію «смислових атракторів», а інтерпретація набуває характеру рекурсивного діалогу між читачем і текстом. У висновках підкреслюється, що така методологія розширює інструментарій гуманітарних наук, даючи змогу інтегрувати містичний досвід, поетику й філософію суфізму в ширший контекст сучасних епістемологічних дискусій, від теорії складних систем до феноменології свідомості та постнекласичних підходів у семіотиці.

Ключові слова: нелінійна герменевтика, рекурсивні смислові структури, метафоричні образи, фрактальність, складні смислові системи, когнітивна поетика, багаторівневі інтерпретації, осциляція.

© Білокопитова Н. І., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Bilokopytova Nina,
Candidate of Philosophical Sciences,
Doctoral Studentat the Department of Philosophy,
Public Administrative and Social Work
Zaporizhzhia National University
orcid.org/0000-0002-7260-0705
ResearcherID: KHY-9265-2024
nina_turk@ukr.net

THE METAMODERN TURN IN SUFI SEMIOTICS: A METHODOLOGY FOR THE ANALYSIS OF SEMANTIC RECURSIONS

The study proposes a new theoretical and methodological framework for interpreting the symbolic and metaphorical structures of Sufi literature, articulated through the lens of metamodern thought. Its aim is to develop an analytical toolkit capable of capturing the nonlinearity of textual relations, the fractality of recurring images, and the recursive nature of meaning-making in Sufi texts: from the poetics of Rūmī and ʿAṭṭār to Akbarian metaphysics. The object of the study is the Sufi symbolic system conceived as a multilayered semiotic structure. The subject is the mechanisms through which meanings are generated and circulate within Sufi literary tradition, particularly fractal repetitions, symbolic transformations, and recursive cycles between the external (ẓāhir) and internal (bāṭin) dimensions of the text.

The methodology advanced in the article integrates the principles of metamodern hermeneutics: oscillation, between rational and mystical interpretive modes, "double sincerity", and openness to the plurality of meanings: with fractal semiotics and nonlinear models of reading. The analytical model encompasses three key vectors: the nonlinearity of interconnections between textual fragments; recurring motifs (Simurgh, light, wine, and others); and the movements of meaning through which the text generates its own interpretive dynamics. The proposed framework shows that Sufi semiotics functions not as a set of fixed symbols but as a self-generating semiotic ecosystem in which every image operates simultaneously on several levels and continually returns to the metaphysical center of tawḥīd, the singular Absolute.

The findings demonstrate that applying a metamodern theoretical paradigm allows the Sufi text to be seen as a dynamic, open, multidimensional system in interpretation unfolds as a dialogue between the reader and the text. The conclusion emphasizes that this methodology expands the conceptual repertoire of the humanities by enabling the integration of mystical experience, Sufi poetics, and Sufi philosophy into the broader context of contemporary epistemological debates from complexity theory to the phenomenology of consciousness and post-nonclassical approaches in semiotics.

Key words: nonlinear hermeneutics, recursive semantic structures, metaphorical imagery, fractality, complex meaning-making systems, cognitive poetics, multilevel interpretations, oscillation.

Суфійська традиція з її багатошаровою поетикою, з містичними натяками (*ішарет*) і глибоко вкоріненими символічними структурами, яка протягом століть постає як простір, де слово перевершує власний буквальний рівень і перетворюється на подію смислу.

Сучасне дослідження суфійської символіки неможливе без розгорнутого аналізу семіотичних моделей, які формують різні способи розуміння знака та процесу означування. Класичні підходи Фердинанда де Соссюра й Чарльза С. Пірса заклали фундамент європейської та американської традицій семіотики, тоді як метамодерна парадигма відкриває нові можливості для осмислення містичних, герменевтичних і екзистенційних форм символотворення. Це дослідження розкриває епістемологічні відмінності між трьома підходами та вписує їх у ширший контекст аналізу суфійських символів.

Метою статті є розробка ключових методологічних принципів, що дають змогу інтерпретувати знакові системи суфійської духовності крізь оптику метамодерну. Ідеться не лише про аналіз символів і метафор, а про побудову цілісної дослідницької рамки, яка поєднує традиційні герменевтичні техніки із сучасними підходами до нелінійності, темпоральності й багаторівневої суб'єктності.

Для досягнення мети необхідно вирішити такі завдання:

1. Визначити теоретичні підвалини метамодерної герменевтики, зокрема її ключові епістемологічні й онтологічні припущення, пов'язані з коливанням між раціональною інтерпретацією та екзистенційною відкритістю смислу.

2. Проаналізувати суфійську семіотику як багатошарову систему знаків, що охоплює рівні *ẓāhir* (зовнішній), *ishāra* (символічний натяк) і *bāṭin* (внутрішній сенс), і визначити, як ці рівні можуть бути осмислені в метамодерному інтелектуальному контексті. Показати, яким чином суфійські символи функціонують як епістемологічні структури, тобто як форми доступу до знання, що не зводиться до раціонально-дискурсивних схем.

3. Розробити методологію аналізу символічних і метафоричних конструктів суфійської літератури, яка враховує нелінійність текстових зв'язків, повторюваних образів і рекурсивність внутрішніх смислових структур.

4. Інтегрувати концепції сучасної феноменології, когнітивних наук і епістемології складності для створення інтерпретаційної моделі, яка дає змогу читати суфійську символіку як живу, процесуальну та відкриту структуру.

5. Обґрунтувати цінність метамодерної оптики для вивчення класичних містичних текстів, продемонструвавши її здатність поєднувати історичну чутливість із теоретичною новизною.

У підсумку стаття прагне не лише уточнити методологічні засади дослідження суфійської семіотики, а й запропонувати інструментарій, що робить можливим діалог між суфійською духовною традицією та сучасною гуманітарною думкою, включно з теоріями складності й постнекласичною епістемологією.

Теорія Ф. де Соссюра, Ч.С. Пірса та метамодерна герменевтика як метод. Семіотика Ф. де Соссюра виходить із припущення, що знак має *двочленну структуру*: означаюче (матеріальна форма) та означуване (понятійний зміст), як зазначено в праці *Course in General Linguistics*, у частині "*Nature of the Linguistic Sign*" (Saussure, 1983, с. 65–70). Знак є умовним і тримається завдяки позиції в системі мови *langue*, тоді як індивідуальна реалізація (*parole*) вторинна. Значення виникає не через зв'язок із реальністю, а через внутрішні диференціальні опозиції: слово означає те, чим воно не є. Для аналізу суфійської символіки соссюрівська модель корисна на рівні опису мовних репрезентацій (*нур, калям, хакіка*), але виявляється недостатньою для пояснення їхнього трансперсонального, досвідного й онтологічного виміру. У містичному контексті символ нерідко функціонує не як умовна позначка, а як вузол між емпіричним і метафізичним, що виходить за межі статичної дихотомії форми та змісту.

На відміну від Ф. де Соссюра, Ч.С. Пірс пропонує *тріадичну модель*: *representamen* (знакносій), *object* (предмет) та *interpretant* (інтерпретант) (Peirce, 1955, с. 99–100). Значення виникає не в структурі, а в динаміці безперервного семіозису. Типологія знаків – іконічних, індексальних і символічних, дає змогу описати різні форми репрезентації та їх інтенсивність зв'язку з реальністю.

Цей підхід є значно продуктивнішим для розуміння суфійських символів. Наприклад: *нур* може виступати як ікона (світло як подібність до Божественного), *зікр* – як індекс (практика, що реально вказує на духовний стан), *калям* – як символ, пов'язаний із космологічними смислами через культурну традицію.

Однак центральним внеском Пірса є увага до інтерпретативної свідомості: знак не завершений у собі, а постійно перевизначається в процесі духовного досвіду. У суфізмі це відповідає динаміці ташріх (розкриття смислів) і завк (смакування духовного стану).

Теоретики метамодерну (Vermeulen, van den Akker, 2010; Gibbons, 2017) описують метамодерн як умову «коливання» між полярностями: віра – іронія, наївність – критичність, цілісність – деконструкція. На відміну від модерну, метамодерн не проголошує універсальної істини; на відміну від постмодерну, не розчиняє істину у фрагментарності. Його ключова інтенція – рух між режимами інтерпретації, а не закріплення в одному з них.

Метамодерна парадигма – це не автономна теорія, а *режим мислення*, що об'єднує прагнення модерну до істини та постмодерну до сумніву, але без повернення до наївної метафізики. У семіотичному контексті метамодерн пропонує кілька принципових положень: подію, або *подійність* знака. Знак не є статичною структурою (за Ф. де Соссюром) чи лише процесом інтерпретації (за Пірсом) – він постає як екзистенційна подія, у якій *суб'єкт і знак співтворять* значення.

Суфійський зікр – найвиразніший приклад: він не просто репрезентує «згадування» або «пам'ятання» імен Всевишнього (Karadayı, 2020), а здійснює його. Метамодерн звертає увагу на коливання між трансцендентним

та імманентним, між символом як знаком і символом як досвідом. Таким чином, суфійські поняття, *нур* – світло чи *калям* – слово, розглядаються не лише як текстуальні структури, а як резонансні вогнища смислу, що активуються в духовному досвіді.

У метамодерній семіотиці суб'єкт не пасивний читач і не автономний інтерпретатор, а *співтворець смислової події*, що відповідає суфійському розумінню містика як «дзеркала», через яке проявляється Божественний сенс.

Метамодерна герменевтика виникла як відповідь на дві крайності: *модерн* хотів знайти одне правильне значення; *постмодерн* доводив, що жодного стабільного значення не існує. *Метамодерна герменевтика* займає середину позицію: вона визнає, що значень може бути багато, але вважає, що ці значення можна осмислити, вибудувати в певну структуру й зробити плідними для розуміння тексту.

Її суть можна описати трьома положеннями:

1. Коливання між раціональним та інтуїтивним. Ми аналізуємо текст, але водночас даємо змогу символам працювати на глибшому, переживальному рівні.

2. Глибина замість деконструкції. Замість руйнувати смисли, як постмодерн, метамодерн прагне відкрити їхню багатошаровість.

3. Текст як живий процес. Значення не зафіксовані раз і назавжди, вони відкриваються у взаємодії між текстом і читачем.

Отже, метамодерна герменевтика – це спосіб читати складні тексти (зокрема містичні або символічні), який поєднує наукову точність із чутливістю до образів, метафор і внутрішніх станів.

Герменевтична практика метамодерну передбачає таке: осциляцію інтерпретації – перехід між буквальним, метафоричним, містичним, феноменологічним та онтологічним рівнями; подвійну щирість – визнання правдивості переживання навіть у його парадоксальності; реконструктивну відкритість – намір не лише критикувати тексти, а й відновлювати їх потенціал; фрактальну інтенціональність – розуміння сенсу як структури, що повторюється на різних рівнях свідомості. Термін «метамодерна герменевтика суфійської семіотики» в цьому контексті позначає спробу розробити методологічний інструментарій, що відповідає складності сучасного інтелектуального поля та природі суфійських символічних систем.

Для цілісного розуміння суфійської символіки необхідно зіставити ключові епістемологічні параметри:

Таблиця 1

Зіставлення ключових епістемологічних параметрів

Параметр	Ф. де Соссюр	Ч. Пірс	Метамодерн
Природа знака	Двочленна структура	Тріадична процесуальність	Багатошарова подійність
Статичність / динамічність	Статична система	Динамічний семіозис	Коливальна, нелінійна динаміка
Роль суб'єкта	Носій мовного коду	Інтерпретатор	Співтворець значення
Тип значення	Концептуальне	Інтерпретативне	Екзистенційно-герменевтичне
Пояснювальна сила для містики	Низька	Середня / висока	Дуже висока

З огляду на це (таблиця 1), метамодерна перспектива виявляється більш адекватною для аналізу суфійських символів, оскільки дає змогу описувати не лише їхню лінгвістичну або логічно-процесуальну природу, а й трансформаційний потенціал, що виникає в містичній практиці, але не є повною, не є ідеальною.

Також порівняння трьох семіотичних підходів демонструє, що жодна з моделей не може бути застосована до суфійської символіки в чистому вигляді. Теорія Ф. де Соссюра забезпечує структуральний каркас, теорія Ч. Пірса – процесуальний вимір інтерпретації, а метамодерна – простір для опису екзистенційного та містичного досвіду. Тільки *разом поєднані* вони створюють багаторівневий інструментарій, що дає змогу адекватно осмислити складність суфійського символу як одночасно мовного, досвідного й трансформаційного феномену.

Метамодерна герменевтика як аналітичний метод. Метамодерна герменевтика – це реконструктивний метод інтерпретації, який поєднує повагу до історико-традиційного контексту з рефлексивним усвідомленням умовності будь-якого тлумачення, розглядаючи смисл не як фіксовану сутність, а як *подію резонансу між текстом, інтерпретатором і контекстом.*

Метод допускає кілька типів одиниць, *але вимагає їх чіткого маркування в кожному кейсі.*

Таблиця 2

Одиниця аналізу

Рівень	Одиниця аналізу	Приклад (суфійський матеріал)
Мікро	Образ / символ	Вино, світло, подорож, завіса
Мезо	Мотив / фігура повтору	Шлях (*ṭarīqa*), зустріч / утрата, мовчання
Макро	Пасаж / наративний вузол	Бейти Румі, притчи в ’Аттара, ґазелі Хафіза,
Праксеологічний	Практика / жест	Samā’, zikr, poietic silence

Принцип: одиниця аналізу розглядається не як «носій значення», а як потенційна подія смислу (*ramz/ishāra*)**.**

Процедура інтерпретації (кроки читання)

Процедура є *послідовною, але не лінійною*; допускається повернення до попередніх кроків.

КРОК 1. Контекстуальна реконструкція (традиційний рівень).

- Установлення жанру, корпусу, традиційних значень.
- Фіксація класичних інтерпретацій (*tafsīr/ta’wīl*).
- Визначення рівнів *ẓāhir/bāṭin/ḥaqīqa.*

На цьому етапі **заборонено** вводити сучасні категорії.

КРОК 2. Ідентифікація натяку (*ishāra*).

- Виявлення зон недомовленості, парадоксу, метафоричного зсуву.
- Аналіз того, **що саме не сказано,** але структурно присутнє.
- Фіксація моментів семантичної нестабільності.

КРОК 3. Резонансне читання (метамодерний зсув).

- Інтерпретація образу як **подійного знака.**
- Залучення сучасних понять (резонанс, подійність, фрактальність).
- Усвідомлена артикуляція авторської позиції.

Тут відбувається **метамодерна осциляція** між вірою в смисл і рефлексією.

КРОК 4. Реконструктивне дотлумачення.

- Побудова інтерпретаційної моделі (не «остаточного значення»).
- Показ того, **як смисл виникає,** а не «що він означає».
- Візуалізація або схемування (за потреби).

КРОК 5. Рефлексивна перевірка.

- Які допущення зроблено?
- Де проходить межа між традицією та авторською моделлю?
- Чи усвідомлено ризик анахронізму?

Критерії валідності інтерпретації

Метамодерна герменевтика *відмовляється від єдиного критерію істинності*, але вводить *комплекс перевірюваних критеріїв переконливості.*

Традиційна адекватність

- Інтерпретація **не суперечить** базовим положенням традиції.
- Коректне використання термінів (ramz ≠ allegory).

Процедурна прозорість

- Читач може відтворити шлях інтерпретації.
- Чітко показано, де реконструкція, а де авторське переозначення.

Резонансна продуктивність

- Інтерпретація відкриває **нові смислові можливості.**
- Вона не закриває текст, а залишає його відкритим.

Рефлексивна чесність (*ṣidq*)

- Автор не маскує власну позицію.
- Збережено «подвійну щирість»: залученість + дистанція.

Інтерсуб’єктивна комунікабельність

- Інтерпретація є аргументованою, а не приватною інтуїцією.
- Вона може бути обговорена, прийнята або відкинута іншими дослідниками.

Таблиця 3

Узагальнена таблиця операціоналізації

Компонент	Опис
Одиниця аналізу	Образ / мотив / пасаж / практика як подія смислу
Процедура	5-крокове реконструктивно-резонансне читання
Валідність	Адекватність традиції + продуктивність + рефлексивність

Отже, виходячи з вищенаведеного, можемо надати визначення, «метамодерна герменевтика» операціоналізується як реконструктивний метод, у якому одиницею аналізу є образ, мотив або текстовий пасаж, розглянутий як подійний знак. Процедура інтерпретації включає контекстуальну реконструкцію, ідентифікацію натяку (*ishāra*), резонансне читання та рефлексивну перевірку. Валідність інтерпретації визначається

не відповідністю єдиному значенню, а її традиційною адекватністю, процедурною прозорістю та резонансною продуктивністю.

Методологічний запобіжник проти теоретичної та культурної домінації. Метамодерна оптика в роботі не претендує на статус універсальної метатеорії й застосовується виключно як інструмент реконструктивного читання після історико-текстуальної верифікації. Вона не заміщує суфійську епістемологію, а працює вторинно щодо неї.

Таблиця 4

Карта ризиків і відповідні запобіжники

Потенційний ризик	Як саме він виникає	Операціоналізований запобіжник
Надмірна теоретизація	Сучасні концепти витісняють текст	Послідовність «текст → традиція → концепт», а не навпаки
Західна домінація	Європейські теорії подаються як нормативні	Пріоритет внутрішніх категорій (ramz, ishāra, tajallī)
Анахронізм	Проєкція сучасних ідей у класичні тексти	Чітке маркування моменту концептуального зсуву
Метафорична інфляція	Аналітичні метафори підміняють аналіз	Обмеження кількості та статусу метафор
Редукція містичного досвіду	Досвід зводиться до дискурсу	Визнання меж дискурсивного аналізу

Запобіжник № 1: Пріоритет первинного тексту

Правило застосування. Метамодерна інтерпретація дозволена **лише після** прямої роботи з первинним текстом мовою оригіналу або авторитетного критичного видання.

Операціоналізація

• Аналіз починається з арабського/перського/тюркського оригіналу.

• Кожен ключовий термін подається в транслітерації.

• Переклад фіксується як інтерпретаційний вибір, а не нейтральний носій.

Ефект: запобігає теоретичній автономізації інтерпретації.

Запобіжник № 2: Історико-контекстуальна верифікація

Правило застосування. Жодна концептуальна інтерпретація не вводиться без попередньої історико-контекстуальної реконструкції.

Операціоналізація

• Фіксація школи, регіону, періоду.

• Залучення класичних коментарів (Kayserī, Qūnawī, Jāmī).

• Розмежування між авторським голосом і пізнішою рецепцією.

Ефект: мінімізує ризик західної нормативності.

Запобіжник № 3: Обмеження метафоризації

Правило застосування. Аналітична метафора не може функціонувати як пояснювальний принцип.

Операціоналізація

• Кожна метафора (резонанс, подійність, фрактальність) маркується як *аналітична*, не екстраполюється на онтологію традиції.

• Максимум одна ключова метафора на один аналітичний фрагмент.

• Заборона на кумуляцію метафор.

Ефект: унеможливлює «поетизацію теорії».

Запобіжник № 4: Принцип внутрішньої асиметрії

Правило застосування. Суфійські категорії мають онтологічну перевагу над сучасними концептами.

Операціоналізація

• Висхідний рух: *ramz → подійний знак*, а не навпаки.

• Сучасні терміни вводяться лише як *другий рівень опису*.

• Заборона повного семантичного ототожнення.

Ефект: усунення західної домінації як прихованої норми.

Запобіжник № 5: Рефлексивна точка зупинки

Правило застосування. Кожен аналітичний розділ має містити момент свідомого припинення інтерпретації.

Операціоналізація

• Експліцитне визнання меж пояснюваності.

• Фраза-маркер типу: *«Подальше тлумачення виходило б за межі реконструктивного аналізу»*.

• Відмова від фіналізації смислу.

Ефект: збереження несказанного (*ramz*) як методологічного принципу.

Отже, застосування метамодерної герменевтики в роботі обмежене низкою методологічних запобіжників, спрямованих на уникнення теоретичної автономізації та культурної домінації.

Метамодерна оптика вводиться лише після аналізу первинних текстів, історико-контекстуальної реконструкції та збереження онтологічної асиметрії між внутрішніми категоріями суфійської традиції й сучасними аналітичними метафорами.

Суфійська семіотика як система духовних знаків у метамодерній оптиці. У суфійській традиції *символ* – рамз (з араб. *ramz,* з тур. *remz-rumuz*) також перекладається як «увказувати» (Cebecioğlu, 2009), не виконує декоративної функції, а є засобом трансляції духовного досвіду, *ramz* – це не просто «символ» у звичному західному сенсі, а зашифрована форма духовного знання, спосіб передати істину, яку неможливо висловити прямо (Binmayaba, 2020). *Ramz* – це натяк, завуальований знак, кодовий смисловий жест, що відкривається лише тому, хто перебуває в стані внутрішньої готовності. *Ramz* завжди ґрунтується на тому, що не сказано. Його сила в підтексті, у тому, що він «натякає» (*ishāra*) на трансцендентне, не називаючи його. *Ramz* завжди має кілька рівнів смислу, які розкриваються поступово: зовнішній (*ẓāhir*) образ, метафора, сюжет; внутрішній (*bāṭin*) екзистенційний чи містичний зміст; глибинний (*ḥaqīqa*) досвід єдності буття, зв'язок символу з метафізичною реальністю. Поняття *ishāra* («натяк», «знак») означає, що смисл не передається прямо, а викликає в читачеві процес інтуїтивного «дотлумачення». Це корелює з метамодерною реконструктивністю.

Суфізм застосовує особливий тип мови – *екстатичну семіотику* (*shaṭaḥāt*), де смисли передаються через парадокс, метафору, образну інтенцію. *Shaṭaḥāt* – це висловлювання суфійських містиків у стані духовного екстазу (*wajd, sukr*), які порушують звичайні логічні й граматичні структури. Їх виголошували, наприклад: аль-Халладж *«Ana al-Ḥaqq»* – «Я є Істина» (al-Hallāj, 2002, с. 15; Cebecioğlu, 2009, с. 248–249) Абу Язід Бастамі/Bayazid Bastami «Слава мені! Як велична моя суть!» (The Kitáb al-luma' fi'l-Tasawwuf, 1914). *Shaṭaḥāt* – це мова ситуації, а не опису. Це «вибух знаку», що перевершує нормальну семантику.

Анрі Корбен у роботах *Alone with the Alone Creative Imagination in the Sufism of Ibn 'Arabī* (Corbin, 1998) описав суфійську мову як модус імагінаційної онтології – *mundus imaginalis* (*'ālam al-mithāl*, світ уявних форм).

Що таке імагінаційна онтологія? Це твердження, що існує реальний, онтологічно автономний рівень буття, розташований між

Таблиця 5

Розведення рівнів: *традиція* vs *авторська інтерпретація*

Аналітичний вимір	Опис суфійської традиції (реконструкція)	Авторська метамодерна концептуалізація (переозначення)
Епістемологічний статус	Передача усталених понять класичного тасаввуфу	Теоретичне моделювання сучасною філософською мовою
Метод	Герменевтичний опис, tafsīr, ta'wīl	Реконструктивна інтерпретація, концептуальний трансфер
Мета	Відтворити внутрішню логіку суфійської символіки	Показати її продуктивність у метамодерному контексті
Авторська позиція	Коментатор, інтерпретатор традиції	Конструктор моделі смислу
Ризик методології	Історичний есенціалізм	Анахронізм (який автор рефлексує)
Ishāra – Рівень	**Зміст**	
Традиційний опис	Натяк, що не пояснює, а вказує; форма передачі ma'rifa без дискурсивного означення	
Авторське переозначення	Ishāra як **метамодерний жест відкритості**, що запускає реконструктивне «дотлумачення» замість декодування	
Ẓāhir / Bāṭin / Ḥaqīqa – Рівень	**Зміст**	
Традиційний опис	Ієрархія рівнів смислу: зовнішній образ → внутрішній сенс → досвід метафізичної істини	
Авторське переозначення	**Фрактальна модель смислу**, де кожен рівень відтворює цілісність і може функціонувати автономно	
Tajallī – Рівень	**Зміст**	
Традиційний опис	Божественне самоявлення у формах, образах і серці 'ārif	
Авторське переозначення	Tajallī як **подія смислу**, що виникає у взаємодії тексту, читача й контексту	
Ṣidq – Рівень	**Зміст**	
Традиційний опис	Істинність наміру, екзистенційна щирість на шляху (ṭarīqa)	
Авторське переозначення	**«Подвійна щирість» метамодерну**: одночасна віра в смисл і рефлексивне усвідомлення його умовності	

матеріальним світом (*mulūk*) і суто духовним світом (*'ālam al-arwāḥ*). Цей проміжний світ не є фантазією або суб'єктивною мрією – це реальність образів, де символи функціонують як реальні події. Символ у Корбена не означає, а являє. Символ – це не вказівка, а перехід. Імагінаційна онтологія – символ як онтологічний міст між світами.

Суфійський символ природно функціонує в режимі осциляції. Прикладом може бути образ *вина*:

- у буквальному сенсі – це заборонена субстанція;
- у метафоричному – радість, екстаз;
- у духовному – розчинення в Божественному.

Метамодерна герменевтика дає змогу утримувати всі ці значення в одночасній напрузі, не редукуючи одне до іншого.

Суфійські тексти часто повторюють образи на різних рівнях структури – від рядка до цілого корпусу творів, що створює *фрактальний ефект*. У Румі *Mathnawī* мотив *«дзеркала»* проявляється як метафора самоспостереження; образ віддзеркалення Абсолюту в серці; структура всесвіту як взаємного відображення (Rumi, 2004). Ця рекурсія корелює з фрактальною моделлю свідомості в когнітивній науці (Varela, 1999) та з концепцією резонансу духу (Rosa, 2019).

Метамодерний принцип подвійної щирості перегукується із суфійським поняттям *ṣidq* – істинності наміру, навіть коли мова здається парадоксальною. *Ṣidq* – це суфійська концепція не про моральну чесність, а про онтологічну прозорість серця перед Богом. У метамодерній перспективі *ṣidq* близький до принципу подвійної щирості: обидва підкреслюють процесуальність, внутрішню цілісність і прагнення до істини в умовах множинності суб'єкта.

Сухравард створив метафізику *світла*, де пізнання – це «просвітлення», «осяяння» (*ishrāq*). У метамодерному контексті це може читатися через ідею Мерло-Понті, що пояснено у частині першій *"The Body as Object and Mechanistic Physiology"* та частині третій: "*The Spatiality of One's Own Body"* у праці *Phenomenology of Perception*: світло – не лише фізичний носій інформації, а й умова явлення світу (Merleau-Ponty, 1962). Метамодерне прочитання визнає одночасно:

- фізичний аспект (фотони як носії інформації про світ),
- феноменологічний (світло як умова «видимого», явного),
- метафізичний (Божественне Світло як джерело буття).

Осциляція між цими рівнями утворює голографічний спосіб читання.

Серце в суфізмі – це не емоційний орган, а суб'єкт духовного пізнання. Метамодерна герменевтика дає змогу інтерпретувати *qalb* як «рекурсивний центр», що поєднує раціональне, феноменологічне й містичне (аналог сучасних моделей інтегральної свідомості).

У суфізмі метафора працює як «семантичний портал» між рівнями реальності, що співзвучно сучасним теоріям метафорного мислення, де метафора – це *інструмент когнітивної інтеграції*. Ми звикли до існування у світі, вибудованому за законами арістотелівської логіки; сучасні ж дослідження у сфері, наприклад, штучного інтелекту, й сьогодні орієнтуються на ідеал раціональності. Проте метафора здатна охопити неосяжне, умістити те, що вислизає від будь-якої логіки та законів комбінаторики.

У суфійській традиції *дзеркало* – це серце, очищене від «іржі», відображення Божественної форми, самопізнання. Семіотична функція: рекурсія «мікрокосм – макрокосм». Метамодерний підхід дає розуміти дзеркало як саморефлексивну систему, що утворює цикл: свідомість – образ світу – самосвідомість.

Образ *шляху* реалізує нелінійну темпоральність: момент (*waqt*), час (*zamān*), вічність (*dahr*). Метамодерна герменевтика пропонує читати це як модель духовного часу, що «пульсує» між миттю й тривалістю.

Образ *тростини-флейти* (*ney*). Значення: людська душа, відірвана від джерела; туга за Богом. Семіотична функція: символ первісної єдності. У Румі, *Mathnawī,* Пролог (пресловута історія про флейту): «Послухай флейту…» (Rumi, 2004). У метамодерній оптиці образ тростини-флейти постає не лише символом туги людської душі за Божим джерелом, а динамічною структурою, що водночас означає втрату й належність, відрив і зв'язок, індивідуальність та участь загалом, рану й канал для звучання

Образ *птахів.* Значення: різні аспекти духовних станів і хиб. Джерело: Аттар, *Manṭiq al-ṭayr* (Конференція птахів) – усі птахи є алегоріями: сорока – хитрість, соловей – пристрасна любов, качка – світоутечність тощо. Поіменовані

монологи птахів у розділах про п'ять «долин» (вказ, ма'ріфа, істигна, таухід, хайрат) репрезентують чіткі семіотичні функції (Attar, 1984). Метамодерн працює з категоріями рани, вразливості, незавершеності. У цьому світлі монологи птахів Аттара – це визнання вразливих зон суб'єкта: страх солов'я втратити троянду; травма павича, вигнаного з раю; екзистенційна тривога перепілки; залежність сойки від влади; розгубленість горобця перед величчю подорожі. У метамодерному читанні ці рани не засуджуються, а трактуються як ресурси самопізнання. Птахи представляють не гріхи, а зони людської обмеженості, що в умовах осмислення стають точками росту.

Образ *Симурґа*. Значення: образ Абсолюту; Божественна тотальність; нескінченний Інший. Семіотична функція: фрактальна рекурсія, етимологічна гра Аттара де «Simurgh означає *si murgh,* тобто тридцять птахів», тобто єдність множинного, у *Manṭiq al-ṭayr* (Attar, 1984). фінальні розділи (опис зустрічі із Симурґом). У метамодерній перспективі Симурґ постає не просто як емблема Абсолюту чи метафізична тотальність, а як динамічний онтологічний оператор, що втілює принцип одночасної єдності й множинності, притаманний епосі коливань між іманентним і трансцендентним. Симурґ – це вже не статичний символ, а процес саморозкриття, який функціонує в режимі метамодерної осциляції «oscillation»: між присутністю й відсутністю, між центром і периферією, між Богом як Абсолютом і Богом як мережевою взаємністю всіх істот. Метамодерна оптика переносить акцент з «тотальності» Абсолюту на інтерсуб'єктивний горизонт, у якому Абсолют розкривається у взаємодії множинних суб'єктів. У фіналі «Конференції птахів» птахи бачать у Симурзі самих себе, традиційно це розуміють як суфійську доктрину єдності буття (*waḥdat al-wujūd*). У метамодерному читанні це не остаточне розчинення в Абсолюті, а циркуляція перспектив, у якій суб'єкт та Абсолют віддзеркалюють одне одного. Симурґ це не «кінець шляху», а поява нового рівня суб'єктності, яка формується як множинна, але цілісна, реляційна, але не розчинена, відкрита до нескінченної інтерпретації. Таким чином, Симурґ – це метасуб'єкт, який утворюється із суперпозиційного накладання багатьох «я».

Образ *Таверни/Шинкаря* (*meykhāna/pir-i meykhāna*). Значення: місце очищення, простір Божественної благодаті; викривлене «сакральне місце». У творі *Шамс ад-Дін Хафіз*, Ґазель 62: символ шинкаря як духовного наставника. Ґазель 128: таверна як простір деконструкції лицемірства (Hāfez, 1993). У метамодерній оптиці *таверна,* або мейхана – це простір, де не потрібно обирати між вірою та скепсисом: вона одночасно приймає й ранимого містика, й іронічного постмодерного суб'єкта, який прагне віри, але боїться її. Мейхана стає лабораторією духовної амбівалентності, територією «сакральної гри», місцем, де можна бути щирим у своїй нещирості й іронічним у своїй вірі. Шинкар постає як метамодерний «трикстер-наставник». У Хафіза шинкар – це той, хто ламає лицемірство й розливає істину як вино. У метамодерній оптиці: Шинкар стає фігурою, яка поєднує істину та її деконструкцію. Він – не вічний мудрець і не цинічний постмодерний демістифікатор. Він – трикстер-наставник, який розбиває структури, щоб повернути їх оновленими, викриває фальш, не знецінюючи при цьому щирість, дає змогу духовності бути відкритою, вразливою, неідеальною. Це схоже на метамодерний підхід до духовності як онтологічного ризику: ми знову й знову віримо, знаючи про крихкість віри.

Образ *Виночерпія* (*sāqī*). Значення: Провідник, що «наливає» світло, є множинні згадки в *Dīvān-i Ḥāfiẓ*, наприклад, ґазель 4 (Hāfez, 1993); у роботі (Lewis, 2000) інтерпретації виночерпія в перській поезії. У суфізмі *sāqī* – той, хто наливає світло, тобто ініціює екстатичне прозріння. У метамодерні він постає як агент-перекладач між реальністю й трансцендентним, не «пророк» як у класичному сенсі й не «симулякр» у постмодерному, а медіатор, який працює в інтерфейсі між раціональним і поетичним. Це фігура, яка тримає канал між світом і світо-творчою уявою.

Метамодерна герменевтика створює новий простір для інтерпретації суфійської символічної традиції. Вона долає редукціонізм як раціоналістичних, так і постструктуралістських підходів, зберігаючи можливість *множинного прочитання без утрати глибинної інтенції*. Проте залишається низка викликів: ризик надмірної теоретизації духовного досвіду; небезпека західної інтерпретаційної домінації; проблема інтеграції містичного знання із сучасними когнітивними теоріями.

Інтеграція методології в метамодерну теоретичну рамку. Метамодерна оптика як умова читання суфізму. Метамодерність задає три базові принципи, які збігаються з природою суфійського тексту:

1. «Подвійна щирість» (*double sincerity*) – суфійський *ṣidq*. Категорії означають одночасну щиру віру в трансцендентне, усвідомлення метафоричності й поетичності дискурсу. У метамодерній суфійській герменевтиці це перетворюється на принцип: читати символ одночасно як реальний і як метафоричний, як переживаний і як сконструйований. Це дає змогу працювати з образами без редукції їх до «алегорій», а також без наївного реалізму.

2. *Нелінійність і пост-раціональність* – фрактальна логіка суфійського тексту. У метамодерному мисленні немає ані чистого модерного раціоналізму, ані постмодерної іронії, замість цього виникає нелінійне мислення, аналогова логіка, структури резонансу, не руйнування. Це повністю узгоджується із циклічністю руху *fanāʾ – baqāʾ – fanāʾ,* мотивами Аттара, рекурсивними образами Румі (*вино – келих – сп'яніння – любов – Бог – знову сп'яніння*). Методологія, побудована на фрактальності й рекурсії, природно стає метамодерною епістемологією містичного тексту.

3. *Резонанс* (за Rosa) – таджаллі (явлення смислу) говорить про резонанс як відношення «світу, що відповідає нам» (Rosa, 2019). У суфізмі *tajallī* – це прояв Бога, що відповідає серцю, роблячи світ прозорим до єдності.

Tajallī (тур. *Tecellî*) з арабської означає бути ясним і очевидним. Згідно з Кашані та Джурджані, світло, що виходить з невидимого та виникає в серці, називаються таджаллі. Залежно від місця й напряму, у якому проявляється кожне божественне ім'я, існує сім невидимих проявів, із яких виникає прояв: 1. Приховане Божественне. 2. Таємна непроявлена глибина. 3. Глибинне серце таємниці. 4. Таємність Духа. 5. Таємність Серця. 6. Таємність Я, его-душі (*nafs*). 7. Таємність тонких центрів Тіла (Cebecioğlu, 2009, c. 266).

Ми отримуємо метамодерний принцип: інтерпретація не дистанційне читання, а взаємне налаштування. Розширена методологія ґрунтується на цій резонансній взаємодії.

Як саме методологія перетворюється в метамодерний аналітичний інструмент?

1. Фрактальний мапінг – метамодерний «смисловий ландшафт». У метамодерні смисли існують у стані «коливання між можливостями». Фрактальна карта символів: не фіксує одне значення, а показує простір метафоричних потенціалів. Це і є метамодерний інструмент: не стабільна структура, а динамічне поле можливостей.

2. Рекурсивний інтерпретативний цикл – метамодерна спіраль сенсоутворення. Метамодерн не рухається ні лінійно (модерн), ні фрагментарно (постмодерн), а спірально. Рекурсивний аналіз суфійського тексту: кожне повторення образу піднімає його «вище» як нову інтенціональність, кожен цикл інтерпретації повертає читача «туди ж, але на іншому рівні». Це і є метамодерна спіраль герменевтики.

3. Вертикальні смислові переходи – метамодерна багаторівнева модальність. Метамодерн працює з одночасною валідністю: матеріального, емоційного, екзистенційного, духовного. Перехід *ẓāhir – bāṭin – metaphysical,* це архітектура метамодерної багатомодальності. Методологія дає змогу побачити, як метафора діє на всіх рівнях одночасно.

Інтегрована метамодерна суфійська методологія (підсумок). Отже, щоб застосувати метамодерну методологію потрібно: читати текст у режимі подвійної щирості: символ і містичний, і метафоричний одночасно. Розгортати фрактальну карту образів, що показує: повтори, варіації, резонансні зв'язки. Аналізувати рекурсивні цикли, де текст повертає до себе, поглиблюючи початковий смисл. Ураховувати мультимодальність досвіду: семантичний, емоційний, феноменологічний, містичний рівні. Реконструювати вертикальні переходи між *ẓāhir – bāṭin – ḥaqīqa*. Розуміти інтерпретацію як резонанс, а не як декодування.

Результат інтеграції. Ми отримуємо метамодерну фрактальну герменевтику суфізму, підхід, який описує суфійський текст як живий нелінійний організм; дає змогу мислити містичні образи одночасно буквально й метафорично; синхронізує феноменологію переживання з когнітивними структурами; читає кожен символ як динамічний атрактор смислу; поєднує історичність традиції з її актуальністю для сучасності; вписує фрактальні й рекурсивні структури в метамодерну філософію часу й суб'єктності.

Отже, аналіз демонструє, що суфійська семіотика не може бути адекватно прочитана в межах однієї епістемологічної моделі, ані структуралістичної (Ф. де Соссюр), ані класично-процесуальної (Ч.С. Пірс), ані навіть у межах самої метамодерної парадигми. Суфійський знак функціонує на перетині мовного, екзистенційного й онтологічного рівнів, а його смислотворчість нерозривно пов'язана з внутрішнім досвідом, феноменом духовної присутності та практиками трансформації свідомості. Це зумовлює потребу в багатошаровому інструментарії, здатному врахувати саморозгортання повторюваних образів, нелінійну темпоральність між рівнями реальності й роль суб'єкта як співтворця подійності знака.

Модель Ф. де Соссюра забезпечує початковий структурний каркас, проте недостатня для пояснення містичного виміру суфійського *ramz*, який виходить за межі двочленної дихотомії «форма – зміст». Пірсова тріадична семіотика надає більш гнучкий процесуальний механізм інтерпретації, що дає змогу описати символ як динамічний вузол значень, пов'язаний із духовним досвідом. Однак саме метамодерна герменевтика відкриває можливість бачити символ не тільки як структурну чи процесуальну одиницю, а як подію смислу, екзистенційний жест, у якому знак, суб'єкт і досвід взаємно формують одне одного.

Метамодерна оптика виявилася більш продуктивною для аналізу суфійських текстів завдяки здатності утримувати множинність значень у режимі осциляції, поєднувати раціональну інтерпретацію з феноменологічною відкритістю й залучати моделі сучасної когнітивної науки (фрактальна рекурсія, резонанс, процесуальність свідомості). Такий підхід дає змогу розуміти суфійську символіку як живу, онтологічно насичену структуру, де образи: дзеркало, світло, флейта, птахи, Симурґ формують багаторівневі семантичні поля, здатні до саморозгортання й нескінченної інтерпретації.

Таким чином, метамодерна герменевтика не замінює традиційні підходи, а інтегрує їх у ширший аналітичний горизонт, у якому суфійський символ постає як трансформаційний феномен. Саме ця інтегративна перспектива дає змогу відчитувати суфійські тексти не як зафіксовані системи повідомлень, а як динамічні, рекурсивні, голографічні структури духовного досвіду.

Запропонована інтегративна методологія прокладає шлях до нового теоретичного діалогу між суфійською традицією та сучасною гуманітарною думкою, що демонструє свою продуктивність у контексті суфійської семіотики, оскільки дає змогу побачити в символічних структурах не лише літературні образи, а й фрактальні схеми духовного пізнання. Наведена модель інтерпретації забезпечує одночасне утримання різних рівнів смислу, а саморозготальна перспектива – розуміння символу як рекурсивної структури, що повторюється в масштабах від мікрообразу до космології. Цей підхід відкриває перспективи подальших досліджень, зокрема, у сферах постнекласичної епістемології, компаративної естетики, когнітивної герменевтики та філософії духовного досвіду.

Список використаних джерел:

Attar F. (1984). *The Conference of the Birds.* Translated by Dick Davis and Afkham Darbandi. London : Penguin Classics.

al-Hallāj, Manṣūr. (2002). The Tawasin of Mansur al-Hallaj. Translated by Aisha Abd Ar-Rahman at-Tarjumana. Louisville, KY : Fons Vitae, URL: https://traditionalhikma.com/wp-content/uploads/2015/03/The-Tawasin-of-Mansur-al-Hallaj.pdf (дата звернення: 04.12.2025).

Binmayaba M. M. T. (2020). Sufi Symbol as Gap, Metaphor as Clue: Symbols in Ibn ʿArabī's Love Poem as a Case Study. *Journal of Sufi Studies*, 8 (2), 176–197. https://doi.org/10.1163/22105956-12341318.

Corbin H. (1998). Alone with the Alone: Creative Imagination in the Sufism of Ibn 'Arabi. Princeton university press, New Jersey.

Cebecioğlu, Ethem H. (2009). Tasavvuf terimleri ve deyimleri sözlüğü. Istanbul, Ağaç Kitabevi Yayınları, URL: https://dn720005.ca.archive.org/0/items/tasavvuf-kutuphanesi/Ethem%20Cebecioğlu%20-%20Tasavvuf%20Terimleri%20Sözlüğü.pdf (дата звернення: 04.12.2025).

Gibbons A. (2017). Postmodernism Is Dead: What Comes Next? URL: https://voidnetwork.gr/2017/06/14/postmodernism-dead-comes-next-alison-gibbons/ (дата звернення: 04.12.2025).

Hāfez. (1993). Dīvān-e Ḥāfeẓ. : Jild e Awwal: Ghazaliyat, Edited by Parvīz Nātel Khānlari. Tehran : Sokhan. URL: https://archive.org/details/DivanEHafizJildEAwwalGhazaliyat-ParvizNatelKhanlariFarsi/page/16/mode/2up (дата звернення: 04.12.2025).

Karadayı, Osman Nuri. (2020). Tasavvuf Literatüründe Kale Sembolü. *Trabzon İlahiyat Dergisi.* 7/2, 183–226. https://doi.org/10.33718/tid.812006.

Lewis F. (2000). Rumi: past and present, East and West: the life, teaching and poetry of Jalâl al-Din Rumi. 686 pp. Oxford : Oneworld.

Merleau-Ponty M. (1962). Phenomenology of Perception. Translated by Colin Smith. London : Routledge.

Peirce, Charles Sanders. (1955). Logic as Semiotic: The Theory of Signs. *Philosophical Writings of Peirce* / edited by Justus Buchler. 98–119. New York : Dover Publications.

Rosa H. (2019). Resonance: A Sociology of Our Relationship to the World. Polity Press.

Rumi J. (2004). *The Masnavi: Book One – Six.* Translated and edited by Jawid Mojaddedi. Oxford : Oxford University Press.

Saussure, Ferdinand de. (1983). *Course in General Linguistics*. Translated by Roy Harris. London : Duckworth.

The Kitáb al-luma' fi'l-Tasawwuf of Abú Nasr 'abdallah b. 'Ali al-Sarráj al-Tusi. (1914). edited by R. Nicholson. LONDON : LUZAC & Co. URL: https://archive.org/details/kitaballuma00sarruoft/page/n3/mode/2up (дата звернення: 04.12.2025).

Varela F. (1999). Ethical Know-How: Action, Wisdom, and Cognition. Stanford, CA : Stanford University Press.

Vermeulen T., van den Akker R. (2010). Notes on Metamodernism. *Journal of Aesthetics & Culture.* https://doi.org/10.3402/jac.v2i0.5677.

References:

Attar, F. (1984). *The Conference of the Birds*. Translated by Dick Davis and Afkham Darbandi. London: Penguin Classics.

al-Hallāj, Manṣūr. (2002). The Tawasin of Mansur al-Hallaj. Translated by Aisha Abd Ar-Rahman at-Tarjumana. Louisville, KY: Fons Vitae, Retrieved from: https://traditionalhikma.com/wp-content/uploads/2015/03/The-Tawasin-of-Mansur-al-Hallaj.pdf (дата звернення: 04.12.2025).

Binmayaba, M.M.T. (2020). Sufi Symbol as Gap, Metaphor as Clue: Symbols in Ibn ʿArabī's Love Poem as a Case Study. *Journal of Sufi Studies*, 8 (2), 176–197. https://doi.org/10.1163/22105956-12341318.

Corbin, H. (1998). Alone with the Alone: Creative Imagination in the Sufism of Ibn 'Arabi. Princeton university press, New Jersey.

Cebecioğlu, Ethem H. (2009). Tasavvuf terimleri ve deyimleri sözlüğü. [Dictionary of Sufi terms and phrases]. Istanbul, Ağaç Kitabevi Yayınları. Retrieved from: https://dn720005.ca.archive.org/0/items/tasavvuf-kutuphanesi/Ethem%20Cebecioğlu%20-%20Tasavvuf%20Terimleri%20Sözlüğü.pdf(дата звернення 04.12.2025) [in Turkish].

Gibbons, A. (2017). Postmodernism Is Dead: What Comes Next? Retrieved from: https://voidnetwork.gr/2017/06/14/postmodernism-dead-comes-next-alison-gibbons/ (дата звернення: 04.12.2025).

Hāfez. (1993). Dīvān-e Ḥāfeẓ. : Jild e Awwal: Ghazaliyat [Divan of Hafiz: Volume One: Ghazals]. Edited by Parvīz Nātel Khānlari. Tehran: Sokhan. Retrieved from: https://archive.org/details/DivanEHafizJildEAwwalGhazaliyat-ParvizNatelKhanlariFarsi/page/16/mode/2up (дата звернення: 04.12.2025) [in Persian].

Karadayı, Osman Nuri. (2020). Tasavvuf Literatüründe Kale Sembolü. [The Castle Symbol in Sufi Literature]. *Trabzon İlahiyat Dergisi,* 7/2, 183–226. https://doi.org/10.33718/tid.812006 [in Turkish].

Lewis, F. (2000). Rumi: past and present, East and West: the life, teaching and poetry of Jalâl al-Din Rumi. 686 pp. Oxford: Oneworld.

Merleau-Ponty, M. (1962). Phenomenology of Perception. Translated by Colin Smith. London: Routledge.

Peirce, Charles Sanders. (1955). Logic as Semiotic: The Theory of Signs. In *Philosophical Writings of Peirce*, edited by Justus Buchler, 98–119. New York: Dover Publications.

Rosa, H. (2019). Resonance: A Sociology of Our Relationship to the World. Polity Press.

Rumi, J. (2004) *The Masnavi: Book One – Six.* Translated and edited by Jawid Mojaddedi. Oxford: Oxford University Press.

Saussure, Ferdinand de. (1983). *Course in General Linguistics*. Translated by Roy Harris. London: Duckworth.

The Kitáb al-luma' fi'l-Tasawwuf of Abú Nasr 'abdallah b. 'Ali al-Sarráj al-Tusi, (1914), edited by R.Nicholson LONDON: LUZAC & Co., Retrieved from: https://archive.org/details/kitaballuma00sarruoft/page/n3/mode/2up (дата звернення: 04.12.2025).

Varela, F. (1999). Ethical Know-How: Action, Wisdom, and Cognition. Stanford, CA: Stanford University Press.

Vermeulen, T., & van den Akker, R. (2010). Notes on Metamodernism. *Journal of Aesthetics & Culture.* https://doi.org/10.3402/jac.v2i0.5677.

Дата першого надходження статті до видання: 04.12.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 24.12.2025

Дата публікації (оприлюднення) статті: 25.03.2026